

ABC mladých techniků a přírodovědců

Čtrnáctideník pro mládež, nazývaný lidově Abíčko. Přestože byl tento časopis vydáván od roku 1957 pod *hlavičkou* organizace **ČSM**, byl i v *šedesátých až osmdesátých* letech mezi dětmi velmi populární. Jeho redakci se podařilo minimalizovat *politické* ovlivňování obsahu a přinášet zajímavé informace a hry.

Viz též: *Ohníček, Sdělovací prostředky*

Absentér

Za *absentéry* byli v oficiálním jazyce označováni lidé, kteří nedodržovali pracovní dobu, nechodili moc do práce, často střídali zaměstnání. Na absentéry a *fluktuanty* pak režim prostřednictvím *sdělovacích prostředků* sváděl část problémů *socialistického hospodářství*.

Viz též: *Využívání pracovní doby*

Absolvent dělnických kurzů – ADK

Ve snaze vychovat co nejrychleji novou, *socialistickou inteligenci*, byly již koncem čtyřicátých let vytvořeny speciální kurzy, ve kterých získávaly *dělnické kádry* maturitní vysvědčení během 6–8 měsíců. Absolventi pak nahrazovali místa uvolněná studenty, kteří nebyli z *kádrových* důvodů na vysoké školy přijati nebo z nich byli z *kádrových* důvodů vyloučeni. Urychlování studia dělnických kádru bylo používáno především na konci čtyřicátých a během *padesátých let*.

Viz též: *Dělnická příprava, Intelligence, Právní škola pracujících, Rychlokvaška, Studijní prověrky*

Absurdistán

Lidové označení pro *socialistické Československo* v období *normalizace*. Označení vzniklo v *sedmdesátých* letech a používalo se občas mezi blízkými přáteli při komentování různých rozhodnutí *strany a vlády*.

Viz též: *Soutěž o zlatou mříž ministerstva vnitra*

Názvy článků Rudého práva v různých letech budování socialismu:

- *Pracující přijímají nové závazky*
- *Všechny tvůrčí schopnosti ve prospěch lidu*
- *Slovo delegáta sjezdu KSS*
- *Klement Gottwald, náš nejuvěrnější a nejlepší žák Lenina*
- *Směle a rázně*
- *Jsme na správné cestě!*
- *O rok dál, o skok vpřed*
- *Jsou nás už miliony*
- *Nezastavovat se ani nevracet*
- *Pod rudou vlajkou*
- *Velikou cestou výstavby socialismu*

Adamec, Ladislav (1926–2007)

Poslední premiér *ČSSR* v období *reálného socialismu*.

Jako vůbec první vrcholný *představitel strany a vlády* v *ČSSR* od roku 1969 jednal s *opozicí*, i když až pod tlakem událostí na *Národní třídě*. 7. prosince 1989 z funkce premiéra odstoupil.

Viz též: *Sametová revoluce*

Administrativní přístup

Celý systém *plánovitého hospodářství* byl postaven na silné administrativě a minimálním nebo žádném ohodnocení osobní iniciativy, přičemž neexistovala konkurence poskytovatelů služeb a výrobců zboží.

Bylo tedy logické, že celé hospodářství bylo řízeno zkonstatněle a byrokraticky. Čas od času však byla zorganizována oficiální a *sdělovacími prostředky* podporovaná *kampaň* zaměřená na „odstranění *administrativního přístupu*“. To mělo zvýšit pružnost i výkonnost výroby a služeb a snížit administrativní náročnost. Kampaně však měly vzhledem ke zmíněným principům a své vlastní byrokratičnosti nulové výsledky.

Viz též: *Byrokratický centralismus, Ekonomické reformy, Zvyšování efektivnosti*

Aeroflot

V době *reálného socialismu sovětská* letecká společnost (v dnešní době ruská letecká společnost), která měla svou kancelář v Praze na Václavském náměstí.

28. března 1969, po vítězství hokejistů *ČSSR* nad hokejisty *SSSR* 4:3 na mistrovství světa ve Stockholmu, vyšli lidé spontánně do ulic. Ve velkých městech proběhly oslavné noční pochody tisíců až desítek tisíců lidí, které následně vedly k protestům proti sovětské *okupaci*. Celkově se odhadovalo, že se těchto nočních akcí zúčastnilo až půl milionu osob. V Praze došlo k útoku na kancelář zastoupení *Aeroflotu* na Václavském náměstí, která byla zcela zdemolována. Záběry z oslav hokejových vítězství jsou na fotografiích č. 22 a 23.

Zničení kanceláře *Aeroflotu* se pro konzervativní část *stranického* vedení, kterou *invaze* přivedla k moci, stalo záminkou k dokončení čistek ve vedení *strany* a státu. Zda to byl výsledek spontánní akce rozjařených lidí, nebo vyprovokovaná *akce StB*, jak uváděly některé neoficiální prameny, se nikdy jednoznačně neprokázalo. 17. dubna 1969 byl Alexander *Dubček* ve funkci prvního *tajemníka ÚV KSČ* nahrazen Gustávem *Husákem*.

Viz též: *Dubnové zasedání ÚV KSČ 1969, Hokejové události, Palach, Socialistický sport*

Aféra

Ve druhé polovině roku 1947 vrcholily v *KSČ* přípravy na převzetí moci ve státě. V rámci těchto příprav byly zinscenovány i dvě *aféry*, jejichž cílem byla kompromitace politických stran v té době ještě oponujících *KSČ*, přestože všechny strany byly členy *Národní fronty*. Jednalo se o aféry, které jsou známé pod názvy „Mostecká“ a „Křčmářská“.

Mostecká aféra

Provokatéři z řad *StB*, která spadala pod ministerstvo vnitra vedené členem *KSČ*, ministrem Václavem Noskem, začali navazovat styky s vybranými lidmi, se kterými měli vytvořit ilegální skupiny Sever (pražskou a mosteckou), jejichž cílem mělo být zorganizování protikomunistického puče.

Mezi těmi, které provokatéři navštěvovali, bylo hodně účastníků druhého *odboje*, příslušníků čs. brigády v *SSSR*. Z nich postupně budovali protistátní skupinu v čele s bývalým důstojníkem čs. armády Pravomírem Reichlem. Cílem celé *akce* bylo spojit Mosteckou aféru s *Československou stranou národně socialistickou* (ČSNS).

Akce však byla odhalena ministerstvem spravedlnosti pracujícím pod ministrem Prokopem Drtinou, členem právě ČSNS. *KSC* se z Mostecké aféry proto tehdy *politický proces* vyrobit nepodařilo. Vše si nicméně vynahradiła po *únorovém převratu*, kdy se aféra stala jedním z prvních politických procesů zinscenovaných *komunistickou stranou*. V procesu Reichel a spol. bylo již v květnu 1948 obžalováno 22 lidí. Soud odsoudil tři osoby k trestu smrti, dvěma pak změnil trest na patnáct let a jednomu na doživotí.

Křmářská aféra (zvaná též *balíčková* nebo *krabičková aféra*)

Jednalo se o neúspěšný pokus o atentát na tři nekomunistické ministry *předúnorové* vlády provedený v září 1947. Ministrům byly zaslány krabičky s výbušninou. Vyšetřování naznačilo, že atentát byl připravován lidmi z *KSC* s cílem připravit půdu pro *politický proces*. Za tento pokus o atentát nebyl nikdo potrestán a dokonce naopak, vyšetřovatelé celé záležitosti byli po *únoru 1948* uvězněni a dva z nich ve vězení zemřeli.

Viz též: *Agent, Provokatér, Třídní justice*

Afghánistán

Poslední země, která se stala obětí *sovětského* imperialismu.

25. prosince 1979 zahájil *SSSR* na základě rozhodnutí *generálního tajemníka ÚV KSSS* Leonida *Brežněva* invazi do *Afghánistánu*, jejímž cílem bylo nastolení místní *komunistické* loutkové vlády a upevnění pozice SSSR v této zemi. Přes 10 let trvající těžké válečné operace se *Sovětskému svazu* v této válce nepodařilo zvítězit a v roce 1990 se nakonec musel z Afghánistánu stáhnout.

Svými politickými, ekonomickými a morálními dopady tento konflikt urychlil rozpad SSSR i zhroucení *světové socialistické soustavy*. Zároveň vytvořil zásadní problém, se kterým se svět potýká dodnes – po odchodu SSSR se k moci ve zcela zničeném Afghánistánu dostala organizace Taliban, která terorizuje obyvatelstvo Afghánistánu i dalších zemí.

Viz též: *Gorbačov, Imperialismus, Osmdesátá léta, Sedmdesátá léta*

Agent

1. Nepřítel režimu *reálného socialismu* – za *agenta* mohl být označen každý jednotlivec, který režimu z nějakého důvodu nevyhovoval. Za *agenty* bylo postupně označeno také množství *soudruhů* zakládajících v *ČSR* *komunistickou moc* a na základě těchto označení pak byli buď na dlouhá léta uvězněni, nebo dokonce po vykonstruovaných *procesech* popraveni.

Podle potřeby mohl být člověk označen za následující typy *agenta* nebo někdy i více typů najednou: „*agent CIA*“, „*protikomunistický agent*“, „*buržoazní agent*“, „*agent sil nepřátelských socialismu*“, „*americký agent*“, „*agent imperialismu*“, „*agent cizí moci*“, „*titovský agent*“. Režim viděl *agenty* všude, a tak se vyvinula tzv. „*agentomanie*“.

2. Spolupracovník tajné složky bezpečnosti – *Státní bezpečnosti* – *StB*. *Agenti StB* podepisovali spolupráci s *StB* buď pod nátlakem, nebo dobrovolně za příslib nějakých výhod či finanční odměny. O jakékoliv činnosti *StB* se veřejně v té době nikdy nemluvalo, a proto ani výraz *agent* nebyl v této souvislosti veřejně nikdy používán. Úkolem bylo dodávat informace

o vytípaných osobách z jejich okolí, různých protirežimních činnostech atd. Spolupráce agentů nebyla náhodná a byly vytvářeny tzv. **agentské sítě**.

Spolupráce s StB byla tajná a v dnešní době jsou k dispozici zřejmě ne zcela spolehlivé nebo úplné seznamy bývalých agentů, z nichž však řada jakoukoliv spolupráci s bývalou StB odmítá a v některých případech jsou tato odmítnutí podpořena i soudním rozhodnutím. Je tedy často složité posoudit, zda určitý člověk s StB skutečně spolupracoval.

Viz též: *Důvěrník, Důvěrnická síť, Informátor, Interbrigadisté, Kandidát spolupráce, Kádrový pracovník, Nepřítel socialismu, Vnější nepřítel, Vnitřní nepřítel*

Lidová tvorba:

Americká CIA vyslala do Československa speciálního agenta s úkolem rozvrátit čs. hospodářství. Po měsíci od něj přijde do Washingtonu šifrovaná zpráva: „Pracuje zde mnohem výkonnější záškodnická organizace pod kódovým označením KSČ. Moje práce zbytečná. Žádám návrat.“

Oficiální hesla:

- *Naší vesnici americký agent neprojde!*
- *Nemluv o tom, co děláš!*

Agent chodec

Jedná se o pojmenování pro **agenty západních** rozvědek nebo některých složek československého zahraničního **protikomunistického odboje**, kteří po **únoru 1948** přecházeli ilegálně **zelenou hranici** do Československa a případně zpět. Pojmenování **agent chodec** používala **Státní bezpečnost**. Sami agenti se nazývali **kurýry**. Agenty chodci se stávali českoslovenští **emigranti**, kteří byli získáváni v **utečeneckých táborech**, a jejich úkolem bylo přenášet různé dokumenty, informace a napomáhat při protirežimních akcích v rámci **třetího odboje**.

Agenti procházeli spíše jen povrchním výcvikem a nebyli prakticky připraveni na to, že se setkají s rozsáhlou **agenturní sítí StB**. Obvykle se jednalo o naivní a nezkušené mladé lidi, kteří se dostávali do léček připravených na ně právě Státní bezpečností. Některé odhady říkají, že asi polovina jich byla zadržena a přes dvacet jich bylo popraveno.

Agent provokatér

1. Služeb **agentů provokatérů** využívala **KSČ** v období **třetí republiky** (1945–1948) jako nástroje k rozdmýchávání vnitrostranických bojů proti ostatním politickým stranám sdruženým v **Národní frontě**. Jednalo se obvykle o příslušníky **StB**, která byla do velké míry ovládána KSČ prostřednictvím jejího ministra vnitra Noska.
2. Využívání agentů provokatérů bylo také široce rozšířeno po **únoru 1948** při **akcích** vedoucích k „odhalování **třetího nepřitele**“. Princip byl jednoduchý – agent provokatér se snažil vytípanou osobu získat k nějaké „protistátní činnosti“ a StB ji pak v pravou chvíli mohla zatknout a „usvědčit“. Podobná praxe se používala například u přechodů **zelené hranice**, kdy někteří z **převaděčů** spolupracovali s StB tak, že své zákazníky zavedli přímo do připravené léčky, kde byli tito lidé posléze zatčeni.

Viz též: *Aféra*

Agenturní síť

Obecné označení celku spolupracovníků zpravodajských služeb pracujících doma pro kontrarozvědky nebo v cizině pro rozvědky.

V *Československu* si svou *agenturní síť* pro boj s *vnitřním nepřítelem* vybudovala také *StB* a zahrnovala do ní nejen *agenty*, ale i *důvěrníky* a *kandidáty* tajné spolupráce.

Viz též: *Estébák, Fízl, Konspirační byt, Očko, Tajný spolupracovník*

Agitace

V *reálném socialismu* se jednalo o *propagandistickou* činnost vykonávanou prakticky neustále *sdělovacími prostředky* i přímo mezi lidmi s cílem získat je pro *věc socialismu* nebo pro různá *politická* rozhodnutí a politické projekty na změny prosazované *stranou a vládou*.

Viz též: *Agitátor, Agitační dvojice, Agitační středisko, Agitovat, Propaganda*

Agitační dvojice

Ve zvláště závažných nebo *politicky* složitějších situacích, například před *volbami*, chodili po domácnostech společně dva *agitátoři* přesvědčovat občany o správnosti *politiky KSČ*. Později již *agitační dvojice* nebyly ve větším množství k volbám třeba, protože každý volič byl náležitě poučen o tom, že volit vlastně musí (i když volební povinnost nebyla uzákoněná) a musí tak učinit z nabídky jedné možnosti předkládané *Národní frontou*. Lidé nebrali agitační dvojice ani agitátory příliš vážně, ale vyhodit je od dveří si troul malokdo. Práci agitační dvojice při přesvědčování neochotných voličů můžeme vidět také ve filmu „Pupendo“ režiséra Jana Hřebejka.

Viz též: *Hlasování*

Názvy článků Rudého práva:

- *Dvojice si vyměňují zkušenosti v agitačním středisku*
- *Agitační dvojice se zapojily do získávání srdcí našich občanů*
- *Školení agitačních dvojic pokračuje*
- *Agitační dvojice v čele politické práce strany*

➔ **Citát Vladimíra Iljiče Lenina:**

„Kdo chce zapalovat, musí hořet“

Lidová tvorba:

„Víte, jak se zachraňuje topící se komunista?“

„Ne? To je dobře.“

Agitační práce

Viz: *Agitace*

Agitační středisko Národní fronty

Jednalo se obvykle o prostory *znárodněných* obchůdků, které sloužily v určité oblasti jako místo pro *schůze* a další činnosti místních *funkcionářů* politických stran a dalších organizací *Národní fronty*. *Agitační střediska* byla zřizována v jednotlivých obcích a obvodech. Fotografie č. 34 ukazuje jedno z mnoha agitačních středisek v Praze.

Viz též: *Agitace, Propaganda*

Agitátor

Člověk oddaný věci *socialismu*, který v přímém kontaktu přesvědčoval spoluobčany o správnosti učení *marxismu-leninismu* a případně se snažil vysvětlovat různé aktuální kroky *strany*

a vlády a přesvědčovat lidi k jejich podpoře. Agitátoři pracovali v rámci **Československé lidové armády**, v rámci **národních podniků** nebo družstev i **uličních výborů KSČ**.

V **Rudém právu** se slovo *agitátor* objevovalo například v následujících vazbách: „**kolektiv agitátorů**“, „**seminář agitátorů**“, „**schůze agitátorů**“, „**stranický agitátor**“.

Viz též: *Agitační dvojice, Agitační středisko, Aktivista, Kovaný, Politruk, Propaganda, Propagandistické materiály, Školení, Zápisník agitátora 1986*

Oficiální definice úlohy agitátora:

- *Agitátor má bojovat proti přežitkům kapitalismu ve vědomí lidí.*

➔ Citát ze Zápisníku agitátora 1985:

„... V současném období jde o to, aby stranické organizace, vedoucí hospodářští pracovníci a funkcionáři společenských organizací sdružených v Národní frontě spojovali politickou agitaci s realizací konkrétních úkolů národohospodářského plánu...“

Agitovat

Oficiální výraz pro činnost spojenou se získáváním podpory pro **KSČ** a její **politiku**. V její nejzákladnější formě ji vykonávali **agitátoři**, kteří se někdy sdružovali do **agitačních dvojic**. Také v **Československé lidové armádě** existovala funkce „agitátora jednotky“, jehož úkolem bylo získávání podpory ostatních vojáků pro aktuální **politická** a jiná rozhodnutí, politické akce, **brigády**. Jasný agitační náboj měla ale také veškerá díla tvořená v rámci **socialistického realismu** a naprostá většina informací a článků publikovaných ve **sdělovacích prostředcích**.

Viz též: *Propagandistické materiály, Zápisník agitátora*

Lidová tvorba:

Komunistům více práce, ať nechají agitace!

Agitprop

Zkratka vytvořená ze slov **agitace** a **propaganda**. Vznikla ve dvacátých letech v **SSSR** a označovala činnost sloužící propagaci **marxismu-leninismu**, **komunismu** a **výstavby socialismu** pomocí různých nástrojů – filmu, **sdělovacích prostředků**, **masových akcí** apod.

Viz též: *Filmový týdeník, Názorná agitace*

Agrese

Za **agresi** byly vydávány vojenské nebo jiné ozbrojené akce realizované kýmkoliv jiným než **SSSR** nebo ostatními **zeměmi socialistického tábora** (ZST). Výraz byl proto v době **reálného socialismu** obvykle publikován ve spojení „imperialistická agrese“, případně „americká agrese“.

Oficiální heslo (padesátá léta):

- *Americký agresorů utopíme v Černém moři!*

Akce

1. Poměrně oblíbené označení používané **StB** pro různé likvidační činnosti s konkrétním cílem, prováděné v rámci **boje** proti **vnitřnímu nepříteli**. Takovéto **akce** byly organizovány od vzniku až do konce **reálného socialismu** v **Československu**. Pokud byly informace o takovýchto akcích publikovány, **sdělovací prostředky** obvykle hovořily o „aktivních opatřeních proti“ něčemu.

Různé fáze likvidace *církví* nebo náboženských řádů měly například označení *akce „K“* (likvidace klášterů), akce „B“ (vystěhování *politicky* nepohodlných osob z velkých měst), akce „Ř“ (akce Řeholnice – potlačování ženských klášterů) akce „P“ – zaměřená na *likvidaci* římskokatolické církve na Slovensku. Násilné vystěhování samostatných zemědělců, kteří odmítali *kolktivizaci*, bylo pak například označeno jako akce Kulak. Jak se režim postupně *vypořádával* s různými skupinami obyvatel, které mu nevyhovovaly nebo s ním nesouhlasily, bylo zaváděno mnoho dalších krycích názvů pro potírání i těchto skupin. Jako příklady mohou sloužit: akce Akord, akce Ambice, akce Kámen, akce Neptun, akce Norbert, akce Klín, akce Trója, akce Vlín, z nichž každá byla soustředěna na určitou skupinu *nepřátel socialismu* nebo na určitou „*protisocialistickou*“ činnost“.

2. *Sdělovací prostředky* často obviňovaly „kapitalistický *Západ*“ z „provokačních akcí“, „záškodnických akcí“, „protisocialistických akcí“ apod.

Viz též: *Aféra, Asanace, Provokační akce*

Akce 77

Akce realizovaná v létě 1951, jejímž cílem bylo převedení 77 000 úředníků státní správy do výroby. Důvodem byla snaha zvýšit počet pracovníků v průmyslu, který měnil svou orientaci ze spotřebního zboží na těžké strojírenství a vojenskou techniku.

Nový režim potřeboval vyměnit děle sloužící úředníky vychované v demokratické republice, z nichž většinu považoval za své nepřátele. Současně se měla řešit také skutečnost, že chybělo mnoho kvalifikovaných pracovníků z řad sudetských Němců, kteří byli po válce odsunuti do Německa.

Výsledkem *akce 77* bylo převedení asi 50 000 úředníků ze státní administrativy do výroby, poškození chodu státní správy, snížení profesionality a minimální přínos pro růst a kvalitu výroby. Jednalo se již o druhou takovou akci – první začala hned v prosinci 1948, kdy *strana a vláda* vydala usnesení o zařazení 65 000 zaměstnanců státní správy do výroby. Ani tato akce však nebyla úspěšná, protože o nekvalifikované dělníky nebyl zájem. Převedeno tehdy bylo asi 20 000 pracovníků.

Viz též: *Bývalí lidé, Intelligence, Most intelligence, Socialistická inteligence, Vyakčnit*

Akce „K“

Vedení *KSC* tuto akci v zásadě schválilo již koncem roku 1949. *Akce „K“* byla namířena na likvidaci církve a *náboženství*. *Státní bezpečnost* pro ni vypracovala postup, který se podobal směrnicím k vojenskému útoku. Akce „K“ se týkala všech řádů a kongregací působících v Čechách a na Moravě a předcházela jí *propagandistická* proticírkevní *kampaň*. *Sdělovací prostředky* uveřejňovaly *rezoluce, provolání a dopisy pracujících* odsuzující „protistátní a vlastizrádnou činnost řeholníků“.

Během celé akce bylo do centralizačních (sběrných) klášterů převezeno kolem 3 000 mnichů z 28 řádů, z nichž téměř 200 skončilo v internačních kláštorech se zvlášť ostrým režimem. Obsazeno a zkonfiskováno bylo asi 150 klášterů. Tyto kláštery převzala státní správa, mnohé dostala *Československá lidová armáda*. Byly přeměněny na skladiště, sportovní prostory, politické učebny atd. Velká část kulturně historických předmětů zmizela nebo byla zničena.

Viz též: *Církevní šestka, Státní dohled nad církvemi*

Akce „VK“

Název této *akce* představoval zkratku slov „vyklizení klášterů“, z čehož je patrný i její obsah. *Akce „VK“* byla prováděna v součinnosti s *Akcí „K“* a v jejím rámci byly z klášterů odvázeny kulturní a historické památky.

Viz též: *Církevní šestka, Náboženství*

Akce „Z“

Takto byla označována **dobrovolně povinná** brigádnická činnost, které se mělo zúčastnit co nejvíce občanů.

Název *akce „Z“* vznikl ze spojení „akce pro zvelebování“. Například obyvatelé jedné vesnice, městečka nebo čtvrti museli **dobrovolně povinně** odpracovat určitý počet hodin na veřejné prospěšných stavbách. Často bylo účasti v akci „Z“ podmiňováno získání nějakých nedostatkových služeb – například přijetí dětí do školky apod. Aktivita v rámci akcí „Z“ měly prioritu v **přídělech** stavebního materiálu, přidělu finančních prostředků do místních rozpočtů a čehokoliv potřebného. Díla dokončená v rámci akcí „Z“ byla pak z **propagandistických** důvodů také náležitě označena jako výsledek tohoto **dobrovolného** hnutí.

Akce „Z“ byly organizovány od roku 1959 až do listopadu 1989. V našich městech i vesnicích jsou stále vidět některé jejich výsledky. Mezi tradiční činnosti v rámci akcí „Z“ patřil například úklid **sídlišť** a veřejné zeleně, stavba kanalizace na menších městech nebo stavba prodejen a mateřských školek.

Oficiální hesla na podporu akce „Z“:

- *Občané, budujte nové, krásnější, socialistické Karlovy Vary!*
- *Ať i Ty můžeš hrdě říci svému synovi, že jsi budoval Karlovy Vary!*

Akční jednota

Byla propagována především ve vztahu k potřebě jednoty **strany a lidu** a byla obvykle prezentována jako předpoklad pro **budování socialistické vlasti**.

Také způsob fungování **komunistické strany** byl postaven na potřebě **akční jednoty** – v rámci názorové jednoty ve straně byly potlačeny jakékoliv názory odchylné od názorů **stranického vedení**. Výraz se objevoval častěji v období **normalizace**, kdy se propast mezi lidmi a stranou zásadně prohlubovala a strana se snažila tento **proces** zvrátit.

Akční program strany

V dnešním jazyce by se tento výraz dal vyjádřit jako „programové prohlášení“ **KSČ**. Ten **Akční program**, díky kterému se toto označení stalo veřejně známým, byl prezentován veřejnosti v dubnu 1968. Zahrnoval požadavky **osobních svobod**, odstranění **kádrování** na základě **třídního původu** a mnoho dalších liberalizačních principů. Reagoval tak na přání celé společnosti, avšak zachovával **vedoucí úlohu KSČ**. Akční program vlastně formuloval principy **socialismu s lidskou tvář** a stavěl si za cíl jeho dosažení.

Problémem akčních programů i jakýchkoliv dalších dokumentů a rozhodnutí KSČ bylo, že jejich platnost a zaměření závisela pouze na výsledcích vnitrostranického boje v KSČ. Celá společnost tak byla na tomto boji neustále závislá, protože neexistovaly nebo nebyly respektovány žádné běžné státoporné mechanismy jako **ústava, parlament, nezávislé soudnictví** atd. To je názorně vidět také ze srovnání **Dubnového usnesení ÚV KSČ 1968** a **Dubnového usnesení ÚV KSČ 1969**, které Akční program vytvořený stejnou **stranou** jen o rok dříve zcela zavrhl.

Viz též: **Pražské jaro**

Název článku **Rudého práva k oslavám 1. máje 1968:**

- *Jednotně za plnění cílů Akčního programu KSČ*

Prohlášení ÚV KSČ z dubna 1969 k Akčnímu programu své vlastní strany vydanému v dubnu 1968:

- *Ústřední výbor proto považuje Akční program za nesprávný a neplatný dokument, z něhož nelze vycházet v teoretické činnosti i praktické politice strany.*

Akční výbory

Název pro skupiny neaktivnějších členů **KSČ** nebo společenské organizace, které vznikaly při různých příležitostech s cílem nějaké „důležitě“ propagační, organizační a přípravné činnosti. Příklady používaných slovních vazeb napovídají nejlépe o jejich účelu: „akční výbor pro přípravu celostátní konference“, „akční výbor pro organizaci oslav“, „akční výbor *Lidových milicí*“.

Akční výbor Národní fronty – AV NF

AV NF byly vydávány za orgány *Národní fronty*, byly však vytvářeny především ze **členů KSČ**. Vznikly během **února 1948** na *Goitwaldovu* výzvu. Jejich řídicím orgánem byl *Ústřední akční výbor Národní fronty*. I když existence těchto *akčních výborů* neměla žádný právní základ, vznikaly v obcích, továrnách, školách, vydavatelstvích, na úřadech, v ministerstvech a dokonce i v *parlamentu*. Na těchto místech se snažily realizovat tzv. „očistu veřejného života“ a „potlačování *reakce*“. Vydávaly rozhodnutí a výzvy, kterými zbavovaly zaměstnání a funkcí politické odpůrce KSČ a likvidovaly činnost jakékoliv opozice. Jejich činnost byla zpětně legalizována zákonem č. 213/1948 Sb. o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, který platil až do roku 2002. Akční výbory tak realizovaly *třídní spravedlnost* ještě v době, kdy k tomu nebyly potřebné právní podklady.

Po splnění svých revolučních úkolů „v boji proti reakci“ byly AV NF přeměněny na „výbory Národní fronty“ a jako součást Národní fronty, ale již bez reálných pravomocí, existovaly až do *Sametové revoluce*.

Akční výbory NF byly počátečním nástrojem masové nezákonnosti vznikající po únoru 1948 jako základ „*třídního* pojetí práva“. Zákon a právo ustupovalo „revolučním potřebám“ *likvidace třídních nepřátel*.

Viz též: *Akce 77, Bývalí lidé, Čepička, Studijní prověrky, Vyakčnit*

➤ Úryvek z dobové informace o činnosti Akčních výborů v průběhu převzetí moci KSČ v únoru 1948

„Akční výbory v tiskárnách znemožňují tisk a distribuci nekomunistických novin.“

Akt internacionální (bratrské) pomoci

Označení pro *invazi armád Varšavské smlouvy*, které se začalo postupně v oficiálním jazyce používat s nastupující *normalizací*. Tento výraz byl *funkcionáři* i *sdělovacími prostředky* používán prakticky až do *Sametové revoluce*. Byly však používány i další alternativy jako například *bratrská pomoc*.

Viz též: *Gorbačov, Invaze, Moskevský protokol, Okupace, Poučení z krizového vývoje, Vpád*

Aktiv

1. „Nejvyspělejší“ a neaktivnější část členů *strany* nebo některé jiné organizace *NF*. *Aktiv* tvořili politicky nejuvědomělejší členové dané organizace.
2. Často tak bylo označováno také *shromáždění* neaktivnějších členů *strany*, členů *Lidových milicí* nebo prostě *pracujících*.

Oficiálně používané vazby: „aktiv *funkcionářů KSČ*“, „aktiv strany“, „aktiv *komunistů*“, „funkcionářský aktiv“, „celostátní aktiv *Lidových milicí*“.

Viz též: *Kovany*

Aktivista

Označení těch *členů KSČ*, kteří se zvýšenou intenzitou prosazovali *stranické* cíle v různých oblastech „společenského a politického života“.

Viz též: *Agitátor, Agitovat, Politruk*

Aktivita

Sledovaný stupeň loajality jednotlivce a někdy též *kolektivu* vůči režimu *reálného socialismu*.

Být „politicky aktivní“ znamenalo aktivně (samostatně) podporovat aktuální vedení *strany a vlády* nějakou politicky pozitivní činností jako například účastí na *brigádách*, členstvím v organizacích *Národní fronty*, účastí na režimních *manifestacích, sběrem* surovin, *závazkovým hnutím*, vedením pracovních kolektivů k *vyšším výkonům* apod.

V systému reálného socialismu bylo běžné, že *aktivita*, podobně jako i třeba plnění *plánů*, se vykazovala především na papíře. Šlo tedy hlavně o to, aby lidé měli dostatek *čárek* za účast na režimem organizovaných akcích, co nejvíce potvrzených kilogramů odevzdaných surovin, co nejvíce potvrzených brigádnických hodin. Skutečnou a vnitřně procítěnou aktivitu vykazovalo minimum *členů společnosti*.

Oficiálně používané vazby: „aktivita *lidu*“, „aktivita *pracujících*“, „tvůrčí aktivita“.

Viz též: *Aktivní, Iniciativa, Kádrová práce, Posudek, Zapojený, Zlepšovatelské hnutí*

Aktivizovat

Výraz označující proces nebo snahu o zvyšování aktivní podpory režimu *reálného socialismu*. Byl používán například ve spojení „aktivizovat *masy*“, „aktivizovat *pracující lid*“, „aktivizovat *členy strany*“.

„Aktivizace mas“ byla trvalým úkolem *sdělovacích prostředků, strany* i všech organizací *Národní fronty*, protože bylo zřetelné, že přes často deklarovanou *aktivní podporu lidu* a *mas* byla skutečná podpora režimu mezi lidmi malá.

Viz též: *Agitace, Podpora*

Aktivní

V *posudcích* na jednotlivce bylo třeba zhodnotit jejich aktivitu ve vztahu k režimu, jeho politice a institucím. Pokud jednotlivec cokoliv potřeboval (práci, studium, *doporučení* i *souhlas* s čímkoliv) bylo žádoucí, aby byl v *posudku* označen právě jako *aktivní*.

Ve většině případů byli lidé v posudcích označováni jako aktivní, protože bývali často hodnoceni svými kolegy, *nadřízenými* nebo sousedy, kteří si nechťeli kazit své vztahy s hodnocenými. Samozřejmě se však také našli tvrdší hodnotitelé, kteří se v *posudcích* vyjadřovali kriticky, a tím mohli pak hodnoceným uškodit.

Viz též: *Aktivita, Aktivní podpora, Iniciativa, Pasivní, Postoj, Vztah*

Aktivní bojovník za splnění stranických usnesení

Jednalo se o vysoce *aktivní členy strany*, kteří viditelným způsobem *agitovali* pro plnění stranických *usnesení*. Tento výraz se několikrát objevil na stránkách *Rudého práva*.

Aktivní podpora

Výraz který označoval režimem kýžený stav, ve kterém *masy* i jednotliví *členové socialistické společnosti* měli prokazovat iniciativní *podporu socialistickému zřízení*.

Viz též: *Aktivní, Angažovanost, Kádrové materiály, Postoj, Vztah*

Alfa (signál)

Kódový signál pro obsazení Prahy pohotovostními jednotkami, který vydal 19. února 1948 na pokyn vedení *KSC* ministr vnitra Nosek. *Akce Alfa* i akce Beta (pro Bratislavu) tak připravovaly silovou půdu pro *převzetí moci dělnickou třídou* ve dnech 24.–25. února. Tato skutečnost je jedním z mnoha důvodů k pochybám o skutečné *podpoře mas únorovým* politickým změnám. Zajímavá je v této souvislosti také fotografie č. 5.

Viz též: *Demise ministrů, Studentské demonstrace*

Americký brouk

Propagandistické označení *americký brouk* vycházelo z toho, že *mandelinku bramborovou* na naše území údajně shazovala americká letadla. Začátkem *padesátých* let byly na sběr mandelinky pořádány *brigády. Agitace* proti mandelince se zúčastnil například i oblíbený autor Ferdý Mravence – Ondřej Sekora, který napsal příběh „O zlém brouku bramborouku – o mandelince americké, která chce loupit z našich talířů“.

Viz též: *Propaganda, Socialistická kultura*

Oficiální heslo:

- *Americký brouk – posel amerického imperialismu!*

Ameriky

Obecný název pro cigarety pocházející z USA a případně i pro jiné cigarety atraktivních značek bez ohledu na zemi původu.

V *socialistickém Československu* byly překvapivě k dostání prakticky stále. Problémem byla pouze jejich vysoká cena 20,- Kčs za krabičku. Podle období, se kterým bychom to srovnávali, to dnes odpovídá částce 200–300 Kč. Nejznámější značky byly Kent a Marlboro.

Vzhledem ke své atraktivnosti a vysoké ceně byly *ameriky* výborně použitelné jako *všimné*. Krabičky amerik kolovaly jako všimné obvykle řetězově při více transakcích, protože opravdu je vykoupit byl pro mnoho lidí nepřijatelný luxus.

Viz též: *Lípy, Partyzánky, Sparty*

Amnestie

První amnestie v *socialistickém Československu* byla vyhlášena v květnu 1953. Z věznic při ní vyšlo téměř 16 tisíc soudně odsouzených a asi 4 tisíce osob bylo propuštěno z *nápravně pracovních táborů*. Tato *amnestie* vycházela z podobného kroku přijatého v *Sovětském svazu* po úmrtí *Stalina*. Další amnestie proběhla v květnu 1955, kdy bylo osvobozeno přes 7 tisíc osob.

V souvislosti s vyhlášením nové, *Socialistické ústavy* v květnu 1960 udělil *prezident Novotný* další amnestii, která osvobodila přes 5 tisíc obětí *politických procesů* a po které zůstalo ve věznicích ještě asi 3 tisíce politických vězňů. Podobně jako u předchozích dvou amnestií byla zásadním problémem skutečnost, že propuštění nebyli soudně rehabilitováni, a tak se jako

neprátele socialismu prakticky nemohli zařadit do normálního života (zejména najít bydlení a práci). V květnu 1962 a 1965 pak proběhly dvě další prezidentské amnestie, které osvobodily dalších asi 2700 vězňů.

Amnestie se staly způsobem, jakým **strana a vláda** bez omluvy, kompenzace nebo přiznání viny řešila své **přehmaty**, které často zničily a i po amnestii ničily lidem životy. Vzhledem k tomu, že u politických vězňů se v naprosté většině jednalo o vykonstruovaná obvinění, nelze se dnes na amnestie v **socialistickém Československu** dívat pozitivně, i když je samozřejmé, že propouštěným udělaly ve své době velkou radost.

Viz též: *Individuální amnestie, Když se kácí les, Rehabilitace*

Andropov, Jurij Vladimirovič (1914–1984)

V období od listopadu 1982 do února 1984 (16 měsíců) vykonával funkci **generálního tajemníka ÚV KSSS**, tedy nejvyšší funkci v mocenské struktuře SSSR. V letech 1954–1957 byl velvyslancem SSSR v Maďarsku, kde se velmi aktivně účastnil akcí souvisejících s potlačováním **Maďarského povstání**.

Před převzetím nejvyšší funkce šéfa ÚV KSSS byl předsedou obávané **KGB**. **Andropov** byl příslušníkem **reformní** části **sovětské komunistické** strany, ve které úzce spolupracoval s **Gorbačovem**. Po smrti Andropova nastoupil na místo generálního tajemníka ÚV KSSS jeho **konzervativní** rival **Černěnko**.

Viz též: *Osmdesátá léta*

Angažovanost

Politická **angažovanost** mohla existovat pouze jedním směrem – podporou **KSČ** a **věci socialismu**. Jiný směr by byl považován za **protistátní činnost**.

Být angažovaný bylo mírně vyšším stupněm podpory režimu **reálného socialismu** než být **aktivní**. Pokud bylo v **posudku** nebo jiné formě **hodnocení** jednotlivce uvedeno, že je angažovaný, znamenalo to, že se **aktivně** účastní (diskutuje, organizuje, vede, atd.) činnosti různých organizací **Národní fronty** a reálný socialismus veřejně podporuje.

Viz též: *Disent, Helsinský výbor, Charta 77*

Anonym

Anonymní stížnost, anonymní dopis, anonymní udání.

Anonymy byly **stranickými orgány** přijímány, řešeny a na jejich základě byla i zahajována vyšetřování osob, na které anonymy poukazovaly nebo které udávaly. Režim sám tak zřejmě uznával skutečnost, že lidé se z mnoha důvodů obávali pod své názory podepsat, a **straně a vládě** zároveň vyhovovalo, když někdo chtěl někoho z něčeho obvinít – anonymně jej **udat**.

Viz též: *Agent, Bezpečnost, Naslouchat masám, StB, Soutěž o zlatou mříž, Svodka, Udávat*

Lidová tvorba:

Anonym je základní projev socialistické demokracie.

Antagonistický

Výraz označující něco nesmiřitelně protikladného. Za „antagonistické síly“ byly režimem zejména v **sedmdesátých letech** označovány ty části **socialistické** společnosti, u kterých se dal

očekávat odpor k *socialistickému zřízení*. Výraz se používal také ve spojení „antagonistické třídy“, což bylo jiné označení pro „nesmiřitelný rozpor“ mezi *kapitalistickou* a *dělnickou třídou*.

Viz též: *Diktatura proletariátu, Třídní antagonismus, Třídní boj*

Antifašistický

Stranický výklad dějin a zejména druhé světové války prezentoval *odboj* proti německému fašismu jako výlučné dílo *KSČ. Sdělovacími prostředky* a celou oficiální *propagandou* bylo dávano rovnítko mezi výrazy *komunistický* a *antifašistický*.

Do napadení *SSSR* Německem v červnu 1941 však *KSČ* podporovala spolupráci *SSSR* a Německa na základě smlouvy o spolupráci a rozdělení Evropy podepsané v srpnu 1939 mezi Hitlerem a *Stalinem*. Teprve po napadení *SSSR* se *KSČ* obrátila proti německé okupaci u nás a začala organizovat svůj odboj sledující často především její vlastní, *politické* cíle. V období *reálného socialismu* byl veškerý protifašistický odboj a odpor prezentován jako *komunistický*. Úloha československých vojáků na *západních* frontách byla zcela opomíjena a řada z nich byla dokonce různým způsobem perzekuována.

Viz též: *Interbrigadisté, Londýňané, Svaz protifašistických bojovníků, Ulbricht*

Anticharta

Dne 12. ledna 1977 uveřejnilo *Rudé právo* článek pod názvem *Ztroskotanci a samozvanci* kritizující autory *Charty 77*. 28. ledna 1977 byli pak do Národního divadla sezváni umělci a další veřejné osobnosti. Na shromáždění přečetla herečka Jiřina Švorcová *provolání* „Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru“, které vyjadřovalo podporu režimu a odsouzení *Charty 77*. Toto svolání musela veřejně podepsat řada známých osobností, zejména umělců. Mezi lidmi byl tento dokument označován jako *Anticharta*.

Cílem *Anticharty* bylo „legitimizovat“ a získat *podporu* k odsuzování a pronásledování *signatářů* *Charty 77*, tyto signatáře izolovat od většinové společnosti a odradit potenciální další osoby od podpisu prohlášení *Charty 77*.

Viz též: *Havel, Patočka, Hájek*

Antiimportní komise

Ve snaze snížit celkový dovoz z *kapitalistických* států, který bylo nutné platit ve *volně směnitelných měnách*, byly v jednotlivých *národních podnicích* ustanoveny *antiimportní komise*, které měly přezkoumávat každý navrhovaný nákup v *kapitalistickém zahraničí* a hledat alternativní možnosti nákupu náhrady v rámci *ČSSR* nebo alespoň v rámci země *RVHP*. Jednalo se tedy o ultraochranářský mechanismus omezování importu.

V praxi se často odsouhlasily nákupy věcí, které si přáli různí členové vedení daného *národního podniku* nebo *stranické organizace*, a naopak nákupy některých potřebných strojů a zařízení z dovozu či jiného zboží potřebného pro chod daného podniku byly omezovány a byly hledány méně kvalitní a často nevyhovující náhražky. To, současně s dalšími ekonomickými problémy *reálného socialismu*, vedlo celkově ke snižování kvality výroby v *ČSSR* a k omezování jeho exportní schopnosti.

Viz též: *Dohnat a předechnat, Vnitřní reprodukční cenové vyrovnání, Soběstačnost, Socialistický podnik*

Antikomunista

Zlověstně znějící označení osoby s protirežimním smýšlením. Jednalo se o velmi vážné nařčení, které, pokud se objevilo někde oficiálně (například v *posudku*), mělo na život hodnoceného člověka naprosto zásadní dopad. Ve *sdělovacích prostředcích* se objevoval v období *normalizace* také výraz „zavilý antikomunista“, který se často vztahoval k bývalým *členům KSČ*, kteří však podporovali *obrodný proces* v období *Pražského jara* a byli následně *vyloučeni ze strany*.

Přestože si lidé dělali z režimu *reálného socialismu* a *marxisticko-leninské* ideologie často legaci a vyprávěli politické vtipy, prakticky nikdo by se býval sám neoznačil za *antikomunistu*. Také například úvaha Karla Čapka „Proč nejsem komunistou“ nebyla nikdy veřejně zmiňována nebo publikována, přestože dílo Karla Čapka bylo režimem v principu povoleno.

Viz též: *Nepřítel socialismu*

Lidová tvorba:

Rozdíl mezi komunistou a antikomunistou je ten, že komunista dila Marxe a Lenina četl, antikomunista těmto dilům porozuměl.

Antikomunistická propaganda

Za *antikomunistickou propagandu* byly československými *sdělovacími prostředky* označovány jakékoliv názory kritické k situaci a vývoji v *zemích socialistického tábora* publikované v *západních* médiích.

Viz též: *Hlásná trouba, Propaganda*

Antikomunistická, -é, -ý

Tento obecný výraz byl v různých vazbách používán velmi často zejména v období *normalizace*, kdy bylo třeba označovat *vnějšího nepřítele* odpovědného za *krizi ve společnosti, kontrarevoluci* atd. Vina byla svalována právě na „*antikomunistické* a pravicové *síly*“ přesto, že *Pražské jaro* bylo výsledkem především frakčních bojů v *KSČ*. Další časté vazby byly například: „antikomunistická *kampaň*“, „antikomunistická *centrála*“, „antikomunistická *hysterie*“, „antikomunistická *propaganda*“.

Výraz *antikomunistický* byl volně zaměnitelný s výrazem *protikomunistický*. Velmi nejasné bylo také rozlišení výrazů *antikomunistický* a *antisocialistický* i *protisocialistický* a *protikomunistický*. Jejich užívání záviselo spíše na propagandisticky módním trendu a na osobě jejich uživatele.

Viz též: *Poučení z krizového vývoje*

Antisocialistická, -é, -ý

Výraz používaný ve spojení „antisocialistické *síly*“, „antisocialistické *postoje*“, „antisocialistické *živly*“. Používal se ve *sdělovacích prostředcích* a oficiálních dokumentech v případech kritiky jednotlivců nebo skupin s názory odlišnými od aktuální politiky prosazované v té době vedením *strany a vlády*. Byl často užíván v období *normalizace*, kdy bylo třeba dokazovat, že *invaze armád Varšavské smlouvy (bratrská pomoc)* byla nezbytná k „zachování *socialismu*“ vzhledem k „aktivitě *antisocialistických, pravicových a antikomunistických kontrarevolučních sil*“.

Výraz *antisocialistický* byl volně zaměnitelný s výrazem *protisocialistický*. Velmi nejasné bylo také rozlišení výrazů *antisocialistický* a *antikomunistický* i *protisocialistický* a *proti-*

komunistický. Jejich užívání záviselo spíše na propagandisticky módním trendu a na osobě uživatele.

Viz též: *Kontrarevoluce, Poučení z krizového vývoje*

Antisovětské živly

Výraz používaný především po *invazi* v roce 1968 a označující část společnosti, která vyjadřovala nesouhlas s *okupací ČSSR* a přílišným vlivem *SSSR* na politickou situaci a život v ČSSR. Alternativně se objevoval také výraz „antisovětské síly“, který zdůrazňoval spíše politický boj.

V *srpnu 1968* byl veřejně antisovětský prakticky celý národ včetně většiny představitelů tehdejší *strany a vlády*. S postupem času se však oficiální názory měnily, a tak ti lidé, kteří dosud dávali veřejně najevo nesouhlas s invazí, byli postupně označováni za *antisovětské živly*.

Viz též: *Aeroflot, Bojůvky, První výročí*

Aparát

Obvykle byl míněn *stranický aparát*, což znamenalo mocenské, rozhodovací a administrativní centrum *KSC* na různých vyšších úrovních – ústřední, krajské, okresní.

Viz též: *Stranické orgány a organizace, Tajemník*

Aparátčik

Poruštěné lidové označení *funkcionářů stranického aparátu*. Pod tímto výrazem si lidé obvykle představovali *komunistické straně* oddaného byrokrata, který svou životní kariéru postavil na „práci pro stranu“ a kterému bylo dobré se vyhnout. Byli tak často označováni i *kovaní komunisté*.

Arma

Název *národního podniku* starajícího se o zásobování vojáků *Československé lidové armády*, který provozoval své prodejny v kasárnách. Vojáci si v jeho prodejnách mohli nakupovat především doplňky k vojenské stravě a hygienické a psací potřeby. *Arma* vznikla na konci roku 1951 rozhodnutím tehdejšího ministra národní obrany *Čepičky*.

Viz též: *Vojenské stavby n.p.*

Armáda

Vzhledem k tomu, že *reálný socialismus* byl programem *komunistické strany*, jejíž prototyp *Lenin* vytvářel jako *stranu vojenského typu*, tzn. stranu s vojenskou disciplínou a akceschopností, a že bojoval s množstvím *vnitřních i vnějších nepřátel*, byl dobový jazyk plný výrazů obvykle spíše používaných ve vojenství.

Kromě běžného vojenského významu se tak výraz *armáda* používal v oficiálním jazyce i například v těchto vazbách: „armády *dělníků*“, „armáda nezaměstnaných“, „armáda *novátorů*“, „armáda zlepšovatelů“, „mnohamilionová armáda *pracujících*“, „armáda pracovníků ideologické fronty“.

Viz též: *Bitva, Boj, Bojovník, Československá lidová armáda, Nepřítel, Pěst, Příloha č. 5, Rozdrtit, Socialistická armáda, Varšavská smlouva*

Názvy článků Rudého práva z padesátých let:

- *Síly naší armády násobí její družba s armádou SSSR*
- *Armáda zemědělských novátorů přispěje ke zvýšení hektarových výnosů*
- *Zapojit armády zlepšovatelů do zvyšování efektivity našeho hospodářství*

Artěk

Vysoce výběrový *pionýrský tábor* na Krymu v *SSSR*, na který byli vybíráni také *pionýři* z jiných *zemí socialistického tábora* (ZST). Prázdninový pobyt v tomto táboře byl prezentován jako „sen každého pionýra“ a byl popularizován například ve školních učebnicích *ruského jazyka*.

Asanace

Akce organizována *Státní bezpečností* v roce 1977. *Asanace* měla za cíl donutit vybrané osoby (*disidenty*) k *emigraci*. Mezi používané formy nátlaku patřilo propouštění z práce, šikana, vydírání, brutalita, výhrůžky. Hlavní cílovou skupinou byli *signatáři Charty 77*, kterých posléze asi 280 opravdu emigrovalo.

Viz též: *Anticharta, Havel, Hájek, Patočka, Vnitřní emigrace*

Asociální živly

Výraz, který v období *reálného socialismu* často zahrnoval také lidi, kteří se nějakým způsobem nepodřizovali režimním představám o vzhledu, zájmech a vystupování *socialistického člověka*. Do této kategorie tak byli často zařazováni hudebníci hrající rokenrol, vyznavači této hudby, mladí muži s delšími vlasy v džínách a podobně.

Viz též: *Buržoazní přežitky, Mánička, Nepřítel socialismu*

ASŘ – Automatizované systémy řízení

Do dnešního jazyka by se tento výraz přeložil jako „informační technologie“.

Celkově však byly *automatizované systémy řízení* v *reálném socialismu* zaostávající oblastí. Bylo to mj. z toho důvodu, že například *kybernetika* byla původně oficiálně označena za *buržoazní pavědu*, což znamenalo, že nebyly dlouho vyčleňovány žádné prostředky na její rozvoj, a tím došlo k zásadnímu zdržení a jen pomalému rozvoji ASŘ. Později pak byly brzdou rozvoje ASŘ nedostatek *volně směnitelné měny* na nákup *západních* technologií, *embargo* USA na export špičkových technologií do *východního bloku* a samozřejmě také drastická omezení cestování do zahraničí minimalizující možnost kontaktů odborníků s jejich kolegy v jiných zemích.

Ať žije

Tento výraz, který byl protikladem výrazu *pryč s*, byl používán při *skandování*, na *transparentech*, na *plakátech* a při *májové výzdobě* k vyjádření pozitivní *podpory* něčemu, co bylo v „zájmu *pracujícího lidu*“.

Výraz byl používán v mnoha vazbách v závislosti na fázi vývoje *reálného socialismu*, vnitropolitické i mezinárodně politické situaci. Zajímavé vazby jsou například níže uvedené, které se objevovaly jako názvy článků v *Rudém právu* nebo na *politických plakátech* a jako *prvomájová hesla* (mimo rok 1968).

Viz též: *Agitátor, Politruk, Propaganda, První máj, Výloha*

Oficiální využití výrazu „Ať žije“ v prvomájových heslech mimo rok 1968:

- *Ať žije naše vláda!*
- *Ať žije mezinárodní solidarita národů ve společném boji za mír!*
- *Ať žije přátelství mezi československým a sovětským lidem!*
- *Ať žije mír!*
- *Ať žije Sovětský svaz!*
- *Ať žije KSČ!*
- *Ať žije Socialistický svaz mládeže!*

- *Ať žije Národní fronta!*
- *Ať žije soudruh prezident!*
- *Ať žije socialismus!*
- *Ať žije solidarita s africkým lidem!*
- *Ať žije družba mezi národy!*

Lidová tvorba:

Pytlák soudruh Novák chytil do pasti živého zajíce. Dá ho do pytle, přinese domů a říká ženě: „Mařko, udělej ho na smetaně.“ „Ty ses zbláznil, kde bych sehnala smetanu?“ „No tak dobře, tak ho udělej na špeku.“ „Ty nejsi dnešní, špek jsem neviděla už pár let.“ „Aha, tak ho udělej na česneku.“ „Ten měli naposled loni na Vánoce.“ „To se na to ...“ vykřikne vztekle Novák, otevře pytel a nechá zajíce utéct. „Ať žije KSČ, Ať žije KSČ, Ať žije KSČ!“ křičí zajíc a utíká radostně pryč.

Ateistická propaganda

Marxismus-leninismus je svou podstatou protináboženský. Asi nejdůležitější je rozpor mezi *materialistickým* názorem hlásaný marxismem-leninismem a *idealistickým pojetím světa*, na němž stojí prakticky každé *náboženství* a které je blízké i mnoha lidem bez jasného náboženského vyznání. Dalším velkým důvodem byl „souboj o lidské duše“, kdy mocenská struktura *reálného socialismu* nechtěla mít soupeře při získávání podpory lidových *mas*.

Mimo *ateistickou propagandu* bojoval režim *reálného socialismu* proti *církvím* a náboženství i podstatně drastičtějšími způsoby. Běžné bylo i zavírání klášterů a věznění mnichů, jeptišek a církevních hodnostářů.

Viz též: *Akce „K“, Církev, Církevní šestka, Klér, Státní dozor nad církvemi, Šidítka mas*

Aurora

Vojenský křížník, který sloužil jako symbol *bolševické* revoluce – *VŘSR*. *Lenin* dal 7. listopadu 1917 příkaz k vystřelení salvy slepých nábojů z *Aurory* jako signál k útoku na Zimní (carský) palác v Petrohradě. Tento útok a související *demonstrace* pak přerostly v převzetí moci stranou bolševiků v čele s *Leninem*. O *Auroře* a jejím „přínosu pro lidstvo“ se učily děti již od prvních tříd základních škol.

Lidová tvorba:

Jaké byly tři největší námořní katastrofy? Potopení Titanicu, požár na Queen Mary a nepotopení Aurory.

Soudruh Lenin říká ostatním soudruhům: „Soudruzí, revoluci musíme odložit, soudruh Džerdžinský odjel na ryby.“ Jeden soudruh se Lenina zeptá: „A bez něho by to nešlo?“ „Bez Džerdžinského ano, ale ne bez Aurory, se kterou nám odjel.“

Autocenzura

Novináři, spisovatelé a jiní tvůrci již napřed počítali s tím, že jejich tvorba bude cenzurována, a tak často tvořili tak, aby výsledky jejich činnosti prošly oficiálním schvalovacím procesem. *Autocenzuru* v sobě do větší či menší míry měl prakticky každý občan *socialistické společnosti*. Každý vážil, co a kde si „může dovolit“ napsat nebo jinak veřejně projevit.

Autocenzura se u novinářů, publicistů a politiků začala projevovat už v období *třetí republiky*, kdy jednání vedení *KSČ* nechávalo každého stále méně na pochybách, kdo bude v nedaleké budoucnosti rozhodovat o osudech celé společnosti i jeho vlastních.

Viz též: *Cenzura, Sdělovací prostředky, Obrodit, Socialistický realismus*

Avantgarda

Kulturní a umělecké hnutí dvacátých let dvacátého století. Hlavní znaky *avantgardy* bylo odmítání sociální nespravedlnosti a z toho plynul příklon jeho vyznavačů k extrémním politickým hnutím jako *komunismus*, anarchismus a také fašismus. Mnoho avantgardních umělců tak po určitou dobu *KSC* podporovalo nebo bylo jejími členy. Řada z nich však ze svého obdivu ke komunistickému hnutí procitla. Příkladem může být nositel Nobelovy ceny básník Jaroslav *Seifert* nebo spisovatel Milan Kundera.

➔ Citát Winstona Churchilla:

„Kdo není ve dvaceti levičák, nemá srdce, kdo je levičák ve čtyřiceti, nemá rozum.“

Azyl

Nejčastějším způsobem získání povolení k pobytu pro *emigranty* z Československa i jiných lidově demokratických zemí byl politický *azyl*.

Žadatelé se museli odvolávat na neexistenci *osobních svobod* v *Československu*, na diskriminaci plynoucí z odlišných politických názorů a případně na nebezpečí politicky motivovaného věznění či jiných postihů. Největšími poskytovateli azylu pro československé občany byla *Německá spolková republika* a Rakousko. Odsud pak přes *sběrné tábory* řada *emigrantů* odcházela do USA, Kanady, Austrálie, na Nový Zéland a do dalších zemí.